

TÜRKİYE-KAZAKİSTAN ARASINDAKİ EKONOMİK VE EĞİTİM İLİŞKİLERİ*

EDUCATION AND ECONOMIC RELATIONS BETWEEN TURKEY-KAZAKHSTAN

Farida ELEUKEN**

Özet

Türkiye, Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetleri'nin bağımsızlıklarına kavuşmasıyla birlikte kardeş ülkelerin bağımsızlıklarını tanıyan ilk devlet olmuştur. Orta Asya devletleri arasında Kazakistan Cumhuriyeti'nin Kurucu Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in önderliğinde çok taraflı dış politika izlemesi Türkiye ile ilişkilerinin hızlı bir şekilde gelişmesine ve ikili işbirliğinin bütün alanları kapsamasını sağlamıştır. Politik ve diplomatik alandaki işbirliğinden başlayan bu yakınlık elbette ekonomiden kültür ve sanata kadar geniş yelpazedeki ilişkilerin de güçlenerek gelişmesi adına uygun bir ortam yaratmıştır. Günümüzde iki ülke arasındaki ilişkilerin düzeyi stratejik ortaklık seviyesinde devam etmektedir. Çok boyutlu ilişkiler içerisinde ele alınıp incelenmesi gereken konulardan birisi de iki ülke arasındaki eğitim alanındaki ilişkilerin mevcut durumudur. Bu makalede, ikili ilişkilerin ekonomik boyutu incelenecek ve eğitim alanındaki ilişkilerde Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi'nin rolü değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye; Kazakistan; Eğitim; İkili İlişkiler; Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi.

Abstract

Turkey, many of the country by acting early with brotherly countries gained their independence in Central Asian Turkish Republics became the first state to recognize their independence. Central Asian states under the leadership of President Nursultan Nazarbayev of the Republic of Kazakhstan Founder's multilateral foreign policy to the rapid development of relations with Turkey and has provided coverage of all areas of bilateral cooperation. This closeness, which started from the political and diplomatic volatility, has created a suitable environment for the development of a wide range of relations, from economy to culture and arts. Today, the level of relations between the two countries continues at the level of strategic partnership. One of the issues that should be addressed and examined in multi-dimensional relations is the current situation of the relations between the two countries in the field of education. In this article, the role of Hoca Ahmet Yesevi International Turkish-Kazakh University in the relations of education will be evaluated by mentioning the economic dimension of bilateral relations.

Keywords: Turkey; Kazakhstan; Education; Bilateral Relations; Hoca Ahmet Yesevi University.

*Bu çalışma yazarın Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında, Doç. Dr. Erman Akıllı danışmanlığında yürütülmekte olan "Kültürel Diplomasi Aracı Olarak Uluslararası Eğitim: Türkiye-Kazakistan İlişkileri Örneği" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

**Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
Yüksek Lisans Öğrencisi

Mail/E-posta:
fakoshito@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-5255-4772

Başvuru tarihi/Received:
10.12.2020

Kabul Tarihi/Accepted:
27.12.2020

GİRİŞ

Günümüzde Türkiye ve Kazakistan arasındaki ilişkilerin düzeyi stratejik ortaklık seviyesinde devam etmektedir. İkili ilişkileri incelemede ilk olarak ilişkilerin ekonomik boyutuna ve gelişme dinamiğine değinmekte fayda vardır. Ticari-ekonomik ilişkilerin gelişmesi ülkeler arasındaki olumlu gelişmeleri beraberinde getirecektir. Özellikle yüksek düzeydeki görüşmeler, iki ülke arasında kurulan ortak iş konseyleri, çalışma grupları kapsamındaki bütün faaliyetler sadece ekonomik alanda değil, ilişkilerin eğitim ve kültür alanı da dahil olmak üzere bütün alanların verimli gelişmesine katkı sağlamaktadır. Ülkelerarası ticaret hacminin her yıl artması ve geleceğe yönelik perspektifleri de ülkelerin işbirliğini ve çeşitli konularda entegrasyon sağlamasını olumlu yönde etkilemektedir.

Türkiye ile Kazakistan arasındaki işbirliği ve dayanışma çoğunlukla kültür, eğitim, enerji, insani yardım, küçük ve orta ölçekli ticaret, bankacılık, inşaat ve turizm alanlarında oldukça gelişmektedir.

Öyle ki, Çağdaş Türk-Kazak ilişkilerinin gelişmesi hakkında Kazakistan Cumhuriyeti'nin Kurucusu, Elbası Nursultan Nazarbayev de şöyle demektedir: "Kazakistan-Türkiye ilişkileri dinamik olarak genişlemektedir. Ortak projesi olmayan eğitim, kültür ve ekonomik alanlarına hiçbir zaman rastlanılmaz. Bizim halklarımız sadece maneviyat ve köken bakımından benzer seviyedeki birer partner olarak kalmamaktadır. Ülkelerimiz arasında, Kazakistan'lılar için çok değerli ve gurur kaynağı olan büyük dostluk vardır" (Nazarbayev, 1996, s. 220).

Nazarbayev'in de vurguladığı üzere çok boyutlu ilişkiler içerisinde ele alınması gereken konulardan birisi olan eğitim alanında iki ülke arasında ilk ortak üniversite olarak kurulan Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi'nin sağladığı katkıdır. Üniversite'nin bulunduğu Türkistan eyaletinin sosyo-ekonomik kalkınması, sadece Türkistan bölgesinin değil Orta Asya'daki entegrasyon sürecinde Özbekistan ile ilişkilerini de farklı açıdan etkileyeceği kesindir. Makalede esas itibarıyla Türkiye ve Kazakistan arasındaki ilişkilerin (ekonomik, sosyal, kültürel ve entelektüel) gelişmesinde Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin etkin bir rol oynadığı vurgulanmaktadır. Bu savı desteklemek için öncelikli olarak Türkiye ve Kazakistan arasındaki ilişkilerde atılan stratejik adımlar, anlaşmalar ve karşılıklı ziyaretlere değinilecek; bu ilişkilerin ekonomik boyutu incelenirken eğitim alanındaki ortak üniversite olan Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin genel durumu ve ikili ilişkilere sağladığı katkı masaya yatırılacaktır.

TÜRKİYE-KAZAKİSTAN İLİŞKİLERİNİN TEMELİ

Kazakistan'ın bağımsızlığını ilk tanıyan devlet, Türkiye Cumhuriyeti oldu (Tokayev, 1996, s. 4). Türkiye'nin kardeş ülkeye olan bu desteği Kazakistan'da büyük bir sevinçle kabul edildi. Türk Cumhuriyetleri arasında egemenliğini ilk tanıyan, kültür, eğitim, gelenek ve göreneklerini koruyabilen, milli egemenliğin kazanılması yolunda büyük bir tecrübe ve birikime sahip olan ülkenin de Türkiye Cumhuriyeti olduğunu öncelikle belirtmemiz gerekir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin eski Cumhurbaşkanı Sayın Abdullah Gül'ün "Biz bir millet, altı devletiz" ifadesi, ayrı kalan altı devletin bir zamanlara kadar bir ortak tarihe, ortak kültüre, geleneklere, mantaliteye, inançlara sahip olduğu göstermektedir. Kazakistan

Cumhuriyetinin Kurucusu, Elbası Nursultan Nazarbayev, 25 Eylül 1991’de beş günlük resmi ziyaret için Türkiye’ye gelmiştir. Nazarbayev’in çantasında, iki devlet arasındaki ilişkilerin her alanda sağlamlaştırmasını hedefleyen birçok önerileri vardı. Nazarbayev’in önerileri, İstanbul-Almatı arasında uçak seferlerinin başlaması, tüketim malları üretimi için ortak yatırımlar kurulmasına kadar birçok konuyu kapsıyordu. Nursultan Nazarbayev Almatı’dan ayrılmadan önce yaptığı yazılı açıklamada piyasa ekonomisine geçmeye çalıştıkları bu süreçte, Türkiye’nin kalkınma, yabancı yatırımları çekme ve çağdaş kadroları yetiştirme deneyiminden yararlanmak istediklerini söylemiştir (Kara, 2012, s. 145).

Bağımsızlık ilanından sonra o yıllardaki Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin, Kazakistan’a resmi bir ziyaret gerçekleştirmiş ve Almatı’da 2 Mart 1992 tarihinde Diplomatik İlişkiler Kurma Protokolü ve Vize Muafiyeti Anlaşması imzalanmıştır. Ardından Türkiye eski Başbakanı Süleyman Demirel de Kazakistan’a resmi bir ziyaret gerçekleştirmiş ve bu ziyaret esnasında iki lider ülkeleri arasında gelişen ilişkilerden memnuniyet duyduklarını ve bunun devam etmesinin önemli olduğunu vurgulamışlardır. Bu ziyarette eğitim, bilim, kültür ve spor alanında işbirliği, yatırımlarının teşviki ve korunması, karayolu taşımacılığı, havacılık, küçük ve orta ölçekli sanayi geliştirmede işbirliği ve bankacılık alanında işbirliği konularında anlaşmalar imzalanmıştır (TIKA, 1994, s. 216-217). Yapılan ziyaretten sonra, 16 Mayıs 1992’de Almatı Türkiye Büyükelçiliği, 29 Ekim 1992’de de Ankara Kazakistan Büyükelçiliği açılmıştır (Bostancı ve Lüleci, 2019, s. 719). Böylelikle Türkiye-Kazakistan arasındaki diplomatik ilişkiler kısa süre içerisinde kurulmuştur. Kazakistan’ın eski Türkiye Büyükelçisi Tüymebayev’in şu ifadesi iki ülke arasındaki ilişkileri kısa ve net bir şekilde ifade etmiştir: “Kazakistan ve Türkiye eskiden mirası bir, kökü aynı kardeş ülkelerdir. Eski tarihi kaynaklarımızın, dilimiz ve dinimizin ortaklığı bizi daha da yakınlaştırmaktadır” (Tüymebayev, 2012, s. 6).

Türk-Kazak ilişkilerinin faydalı ve olumlu gelişmesi neticesinde; 1993 Türkiye’de Ahmet Yesevi yılı, 1995 Abay yılı, 1996 Jambıl yılı, 1998 Kurmangazı yılı olarak kutlanmıştır. Bununla birlikte, 1996 yılında Ankara’da Kazakistan’ın 1986 Aralık Celtoksan olaylarının (Celtoksan Olayları – Sovyetler Birliği Komünist Partisi Genel Sekreteri Mihail Gorbaçov’un, Kazakistan Komünist Partisi Birinci Sekreteri, Kazak kökenli Dinmuhammet Kunayev’i azlederek, yerine Rusya Sovyet Gederatif Sosyalist Cumhuriyeti’nden Genadi Kolbin’in ataması üzerine, Aralık 1986 tarihinde Almatı’da patlak veren olaylar, Celtoksan, Kazakça “Aralık” ayı anlamına gelmektedir) 10. yıl dönümü ile ilgili anma töreni düzenlenmiş ve aynı yıl Ankara’da Kazak Kültür Merkezi açılmıştır. 2000’de Mayıs ayında Türkiye’deki Kazakistanlı öğrencilerin teklifi ile “Türkiye’de Kazakistan Günleri” organize edilmiştir (Saudabayev, 1996, s. 18-19).

Nazarbayev’in Ekim 2009’da Türkiye’ye yaptığı ziyaret esnasında stratejik ortaklık anlaşması imzalanmış ve stratejik ortaklık düzeyine ulaşmıştır. Stratejik Ortaklık Anlaşması’nın imzalanmasından sonra ilişkiler ivme kazanmaya başlamış ve karşılıklı ziyaretler artmıştır. Bu bağlamda 2012 yılında Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi kurulmuş ve aynı yıl içerisinde ilk toplantısı gerçekleştirilmiştir. Mayıs 2012’de, Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın Kazakistan’a gerçekleştirdiği resmi ziyaret çerçevesinde “Yeni Sinerji” Ekonomik Programı onaylanmıştır (Türkiye ve Kazakistan: 28 yıllık dostluk).

Özetlemek gerekirse, Türk-Kazak ilişkilerinin 1991'den günümüze kadar olan süreçte, uluslararası ilişkiler sistemin de önemli bir yer tuttuğu sonucuna varabiliriz. Kazakistan Cumhuriyeti, uluslararası ekonomik işbirliğinin yanı sıra birçok entegrasyon sürecinin başlatıcısıdır. Bu, sadece komşu ülkelerle değil, aynı zamanda Avrupa ve Asya ülkeleriyle de çok yönlü, büyük ölçekli işbirliğinin geliştirilmesinde zengin potansiyel kaynakların yaygın olarak kullanılmasına katkıda bulunmaktadır. Türkiye ile Kazakistan arasındaki ilişkilerin siyasi yönleri oldukça geniştir. Türkiye ile Kazakistan sadece ekonomik ilişkilerle değil, aynı zamanda derin kültürel ve tarihi bağlarla da bağlantılıdır. Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin gelişiminin dinamikleri, bölgesel ve uluslararası sorunların, enerji güvenliğinin ve ekonomik işbirliğinin birçok konuda Nur-Sultan ve Ankara'nın çıkarlarının örtüşmesi, iki devlet arasındaki işbirliğinin stratejik doğasını yansıtmaktadır (Türk-Kazak ilişkilerinin modern aşamada gelişiminin dinamikleri, 2013).

Bankacılık alanında bağlantılar güçlendirilmektedir. Türkiye'nin en büyük bankaları Ziraat ve Emlak Bankası, Kazakistan'ın ortaklarıyla birlikte Almatı'da, finans piyasasında başarılı bir şekilde faaliyet gösteren ortak bankalar kurmaktadır. Son yıllarda ikili işbirliği siyasi, askeri, ticari, ekonomik, kültürel ve insani alanlarda başarılı bir şekilde gelişmiştir (Türk-Kazak ilişkilerinin modern aşamada gelişiminin dinamikleri, 2013).

İki devlet arasındaki istikrarlı ilişkiler, karşılıklı yarar sağlaması ve iki devletin ilişkilere özen göstermesi ve karşılık saygının oluşması, başarılı işbirliğinin örneğidir, Türkiye ile Kazakistan uluslararası, bölgesel kuruluşlarla, aynı zamanda dünya topluluklarıyla, işbirliği ve stratejik ortaklığa devam etmeyi amaçlamaktadır.

TÜRKİYE-KAZAKİSTAN EKONOMİK İLİŞKİLERİ

Kazakistan'ın bağımsızlığının ardından diplomatik ilişkilerin tesis edilmesiyle birlikte Türkiye ve Kazakistan arasında gerçekleşen üst düzey ziyaretler ekonomik ilişkilerin geliştirilmesini sağlamıştır. Türkiye ve Kazakistan arasındaki ekonomik ilişkilerin hukuki alt yapısını 1997 yılında imzalanan ve 2000 yılında yürürlüğe giren "Ticaret ve Ekonomik İşbirliği" anlaşması ile 1995'de imzalanan ve 1996 yılında yürürlüğe giren "Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması" oluşturmaktadır (Hatipoğlu, 2007, s. 384).

Kazakistan'ın bağımsızlığı sonrasında başlayan iki ülke arasındaki ticari ilişkiler genel olarak artış eğilimi göstermiştir. 1992'de yaklaşık 23 milyon dolar seviyesinde olan ticaret hacmi 2002 yılında 364 milyon dolara ulaşmıştır. 1998 yılında Türkiye ve Kazakistan arasındaki ticaret hacmi en yüksek değere ulaşmıştır. Bu bağlamda 1998 yılında Türkiye yaklaşık 214 milyon dolarlık ihracat ve 253 milyon dolarlık da ithalat gerçekleştirmiş ve ticaret hacmi 467 milyon dolara ulaşmıştır. 1998 tarihine kadar artış gösteren ihracat değerleri 1999 yılında önemli ölçüde azalmıştır. 1998 yılında Rusya'da yaşanan kriz Kazakistan'ı olumsuz etkilemiştir. Kazakistan'da Türk malları yerine ucuz olan Rus malları tercih edilmiş ve dolayısıyla ihracatta 1999 yılında azalma (96 milyon dolar) meydana gelmiştir (Duran, 2002, s. 58). Ama 2000 yılıyla birlikte ihracat oranları (118 milyon dolar) dengeli bir şekilde artış göstermiştir. 2001 yılında Türkiye yaklaşık 90 milyon dolarlık ithalat gerçekleştirmiş ve büyük bir düşüşün yaşandığı görülmektedir. Bunun sebebi Türkiye'deki ekonomik krizinin etkisiyle Kazakistan'dan yapılan petrol ve demir-çelik ürünleri ithalatındaki düşüştür

(Kara ve Yeşilot, 2011, s. 274). 2002 yılında ithalat (203 milyon dolar) değerlerindeki artış devam etmiştir. Türkiye'nin Kazakistan'a ihraç ettiği ürünler arasında ilk sıralarda gıda sanayii ürünleri, demir-çelik ve bunlardan mamul eşya, mekanik ve elektrikli cihazlar, seramik ve cam sanayii ürünleri, tekstil yer alırken Kazakistan'dan ithal ettiği ürünler arasında ilk sıralarda mineral yakıtlar ve yağlar, demir ve çelik, bakır ve bakırdan eşya ve hububat bulunmaktadır (Solak, 2003, s. 76).

Türkiye ve Kazakistan arasındaki ekonomik ilişkilerde belirtilmesi gereken bir nokta da Eximbank'ın kredi verme faaliyetleridir. İkili ilişkilerin başladığı ilk yıllarda Eximbank, Kazakistan ve Türkiye arasındaki ticareti teşvik etmek için Kazakistan'a kısa ve orta vadeli ihracat kredisi vermiştir (DPT, 2000, s. 102). Bu kredinin 240 milyon doları Kazakistan'a açılmıştır (Çarıkçı, 2002, s. 41).

Türk inşaat sektörü Kazakistan'da hızlı bir şekilde büyümüştür. Türk firmaları 1992-2001 döneminde Kazakistan'da 2,5 milyar dolarlık müteahhitlik hizmeti gerçekleştirmiştir (Çarıkçı, 2002, s. 41). Ayrıca Kazakistan'ın başkenti Astana'nın (şimdiki Nur-Sultan) inşa edilmesi sürecinde Türk inşaat firmaları aktif rol oynamışlardır. Nur-Sultan'ın başkent olmasının ardından buradaki pekçok devlet binası, otel ve sosyal tesis Türk müteahhitleri tarafından inşa edilmiştir. Nur-Sultan'daki önemli projelerin yaklaşık %70'i ise Türk firmaları tarafından yapılmıştır (Kara ve Yeşilot, 2011, s. 268).

Kazakistan'da 400'ün üzerinde Türk-Kazak ortak sermayeli kuruluş iş görmektedir. %100 Türk sermayeli şirketlerin sayısı 130'u bulmuştur. Ziraat Bankası'nın ortaklığı (%94 Ziraat Bankası, %6 Başak Sigorta) ile kurulan Kazakhstan-Ziraat International Bank, Emlak Bankası'nın ortaklığı (%41) ile kurulan Türkiye-Kazakhstan International Bank Bank, Demirbank'ın ortaklığı (%99,97) ile kurulan Demir-Kazakistan Bank ve Okan firmasının ortaklığı (%95,29) ile kurulan International Bank Almatı faaliyetlerini sürdürmektedir (Kabasakal, 2001, s. 42).

Türkiye ve Kazakistan arasında gerçekleşen ekonomik ilişkiler özellikle 2003 yılıyla birlikte artmaya başlamış ve günümüzde ikili ticaret hacmi önemli rakamlara ulaşmıştır. Bu durumun nedenleri arasında Türk ve Kazak ekonomilerinin büyümesi, Stratejik Ortaklık Anlaşması imzalanması ve Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi'nin kurulmasıyla ilişkilerin kurumsallaşması, ticari ilişkileri arttırmaya yönelik Yeni Sinerji Ortak Ekonomi Programının kabul edilmesi gösterilebilir.

Türkiye ile Kazakistan arasındaki dış ticaret hacmi 1992 yılında 23 milyon dolar olarak başlamış, süreç içerisinde artarak 2004 yılında 797 milyon dolara çıkmış ve 2012 yılında 3,1 milyar dolara ulaşmıştır. 2012 yılından sonra ticaret hacmi tekrar azalma eğilimine girmiştir. Bu bağlamda 2013 yılında 2,79 milyar dolar olan ticaret hacmi 2014 yılında 2,2 milyar dolara 2015'de ise 1,9 milyar dolar seviyelerine gerilemiştir (National Bank of Kazakhstan, 2016, s. 37). 2016 yılında 625 milyon doları ihracat ve 1,33 milyar doları ithalat olmak üzere toplam 1,96 milyar dolara erişmiştir (Bostancı ve Lüleci, 2019, s. 744).

Türkiye ve Kazakistan Yeni Sinerji Ortak Ekonomik Programı ile ikili ticaret hacmini 10 milyar dolara çıkarmayı hedeflemiştir. Ama küresel ekonomik durgunluğun etkisiyle bu rakama yaklaşamamış ve dolayısıyla 2017 yılı itibarıyla daha mütevazı bir hedef olarak 5 milyar dolar belirlenmiştir (Akorda, 2017).

Türk şirketlerinin faaliyetleri de her geçen gün atmaktadır. 2017 yılı itibariyle Türk müteahhitlik firmalarınca Kazakistan'da üstlenilen projelerin toplam değeri 21 milyar doları aşmıştır. 2017 yılı verilerine göre, Kazakistan'dan Türkiye'ye gelen uluslararası doğrudan yatırım tutarı 700 milyon doların üzerindedir (Bostancı ve Lüleci, 2019, s.744-745).

İki ülke arasındaki yüksek düzeydeki ikili görüşmeler, Türk Dünyası çerçevesindeki ilişkileri de iyi seviyede devam ettirmektedir. Taraflar uzun vadeli işbirliğinin temelini birçok hükümetler arası önemli anlaşmalar ve çalışma grupları ile faaliyetleri sağlamlaştırmıştır. Bu faaliyetler yüksek düzeydeki görüşmeler ile daha da geliştirilmektedir. Buna örnek vermek gerekirse, 10 Kasım 2019 tarihinde Türkiye Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay ve Kazakistan Cumhuriyeti Başbakanı Askar Mamin'in katılımıyla Türkiye-Kazakistan İş Forumu'nun İstanbul'da yapılması olmuştur (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, 2019). İş Forumu neticesinde iki ülke arasında altyapı, sanayi, ulaşım, lojistik, sağlık hizmetleri, kamu ve özel ortaklıklar ve finans piyasasını geliştirmeye yönelik adımlar atılmıştır. Bunun sonucunda toplam değeri 1.5 milyar dolarlık olan, 18 anlaşma imzalanmıştır. (The Astana Times, 2019). Özellikle Kazakistan, oluklu mukavva ambalaj ve boya ürünleri üretimi, Aktöbe-Gebze Sanayi Bölgesinin kurulması, Türkistan şehri altyapısının geliştirilmesiyle birlikte, Almatı ve Karagandı'da üniversite hastanelerinin açılması, Kökşetau, Kızılorda, Aktau, Atırâu, Aktöbe ve Taraz'da çok profilli hastanelerin inşası, Şımkent, Aktöbe'de ise teşhis merkezlerinin inşası üzerinde anlaşmalar yapılmıştır (Egemen Qazaqstan, 2019).

Aynı zamanda Türkiye-Kazakistan hükümetlerarası Ekonomik Komisyonu'nun 11. Toplantısı da bu tarihte gerçekleştirilmiştir. Genel olarak Türkiye-Kazakistan hükümetlerarası Ekonomik Komisyonu Toplantısı neticesinde imzalanan başlıca belgeler: Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti arasında Uluslararası Kombine Malların Taşınması Hakkında hükümetlerarası anlaşma, 2019-2021 "Yeni Sinerji" Ortak Ekonomik Programı Eylem Protokolü ve "Helal" kategorisindeki ürünler konusunda işbirliği geliştirmeyi amaçlayan anlaşma imzalanmıştır.

Bunun dışında, Kazakistan-Türkiye hükümetlerarası Ekonomi Komisyonu Protokolü imzalanarak, ikili ticari ilişkilerin bir yol haritası onaylanmıştır. Toplam 68 maddeden oluşan yol haritasında, ticaret ve yatırım alanında 16, ulaşım alanında 6, kültür ve turizm alanında 11, eğitim 5, sağlık alanında 4, sanayi alanında 4, tarım alanında 8, emek ve sosyal güvenlik 3, çevre ve şehir planlaması 4, banka ve finans 2, gençlerle ilgili 1 ve havacılık endüstrisi alanında 1 olmak üzere belirli eylemlerin planları, sorumlu kurumlar ve yerine getirilme süresi detaylı bir şekilde gösterilmiştir (Kazakistan Dışişler Bakanlığı, "Kazakistan ve Türkiye Dışişler Bakanları...", 2019).

2019 yılı Türkiye ile Kazakistan ilişkilerinin stratejik ortaklık düzeyine çıkarılmasının 10. yıldönümü olmasıyla itibariyle ayrı bir öneme sahiptir. Çünkü Türk Dünyası'nın önde gelen iki ülkesinin ilişkilerini yeni bir seviyeye taşıyan bu anlaşma Türkiye ve Kazakistan arasında bulunmaktadır. İki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesinde, Elbası Nursultan Nazarbayev'in liderlik rolü büyüktür. 22 Ekim 2009 tarihinde Kazakistan'ın Kurucu Cumhurbaşkanı, Elbası Sayın Nursultan Nazarbayev'in Ankara'ya resmi ziyareti sırasında imzalanan bu anlaşma Türk Dünyası'nın lokomotif

olan iki ülke arasındaki ilişkilerin pekiştirilmesi güçlendirilmesi adına her iki ülkeye de yeni olanaklar sağlamıştır (Today.kz, 2019). Türk-Kazak ikili işbirliğinin stratejik boyutunun esas göstergesi olarak, devlet başkanlarının karşılıklı ziyaretler ve diğer platformlardaki görüşmeler kapsamında yılda birkaç kere görüşmelerini söylemek mümkündür. 1991'den bu yana Nursultan Nazarbayev Türkiye'ye 24 kere resmi ve çalışma ziyaretleri gerçekleştirmişken, bu süre içerisinde Türkiye'nin Cumhurbaşkanı Kazakistan'ı 15, Başbakanları ise 6 kez ziyaret etmiştir (Kazakistan Dışişler Bakanlığı, "Kazakistan Hükümet Başkanı A. Mamin'in...", 2019). Devletler arasındaki stratejik ortaklığın temel alanları ekonomi, siyasi ve askeri alanlardır. Türkiye ile Kazakistan, ilişkilerinin ekonomi boyutuna daha fazla ağırlık vermektedir. Bu doğrultuda Mayıs 2012'de Nur-Sultan'da Kazakistan'ın Kurucu Cumhurbaşkanı - Elbası Nazarbayev ile Türkiye'nin o dönem Başbakanı şimdiki Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından imzalanan "Yeni Sinerji Ekonomi Programı" ile ekonomik ilişkiler yeni düzeye çıkartılmıştır. "Yeni Sinerji Programı" kapsamında bugüne kadar hayata geçirilen 95 projeye ek olarak, Kasım 2019'da İstanbul'da gerçekleşen Türk-Kazak İş Forumu sırasında, toplam maliyeti 1 milyar dolar olan sanayi altyapısını geliştirmeye odaklı 35 yeni projenin başlatılması da planlanmıştır (Kazakistan Dışişler Bakanlığı, "Kazakistan Hükümet Başkanı A. Mamin'in...", 2019).

Türkiye ve Kazakistan arasında ciddi sorunlar yaşanmamasına, uluslararası konularda düşünce uyumuna rağmen, Türkiye vektörü Kazakistan dış politikasında çok önemli yere sahip, ama belirleyici değildir (Taldybayeva, Dinara, 2012, s. 90).

Kazakistan bağımsızlığını ilan ettikten sonraki süreçte çok taraflı diplomasi stratejisi ile içerisinde bulunduğu Avrasya bölgesindeki Rusya, Çin ve Batılı ülkeler ve Türkiye gibi önemli aktörler arasında dengeli bir dış politika yürütmeye çalışmaktadır. Her ne kadar Türkiye ile dostane bir şekilde gelişmekte olan ilişkilere sahip olsa da Kazakistan'ın dış politikasına etki etme konusunda Rusya, Çin ve bazı gelişmiş ekonomilere sahip Batılı ülkelerin düzeyinin gerisinde kalmaktadır.

Kazakistan'ın yatırım çekiciliği doğrudan, yerli ve yabancı yatırımcıları desteklemek için oluşturulan altyapıya bağlıdır. Ülke içindeki girişimcilik prosedürlerinin basitleştirilmesi, yabancı yatırımcıların Kazakistan'da yatırım yapmasını sağlamıştır. Kazakistan'ın Dünya Bankası yıllık sıralamasındaki konumunun yükselmesini sağlamıştır. 2019 yılı için hazırlanan Doing Business raporuna göre, Kazakistan dünyadaki 190 ülke arasındaki 36.sıradan 28.sıraya yükselmiştir (Forbes Kazakhstan, "Kazakistan Son 10 Yılda...", 2019). Türkiye 275.1 milyon dolar doğrudan yabancı yatırım miktarı Kazakistan'a en çok yatırım sağlayan ülkelerin içerisinde 9.sırada yer almaktadır. Bu listenin başında 3.409 milyon dolar ile Hollanda ilk sırada yer alırken onu sırasıyla ABD 2.989 milyon dolar, İsviçre 1001.6 milyon dolar, Çin 922 milyon dolar, Rusya 632 milyon dolar, Fransa 537.5 milyon dolar, Belçika 516.8 milyon dolar ve İngiltere 336.5 milyon dolar ile takip etmektedir. Japonya 214.3 milyon dolar ile 10. sırada yer almaktadır (Kazakistan Merkez Bankası, 2019).

Günümüzde Kazakistan'da faaliyet gösteren büyük işletmelerin yaklaşık %8'i yabancı firmalardır (Habar 24, 2019). Türkiye sermayesinin katılımıyla 2.200 şirket çeşitli alanlarda çalışmalarına devam etmektedir (K.C. Başbakanı Resmi Web-Sayfası, 2019). Türkiye'nin Kazakistan'a ihracatı 2018 yılında bir önceki yıla göre %6.8 oranında

azalarak 695.3 milyon dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Kazakistan'ın anılan dönemde Türkiye'nin toplam ihracatındaki payı %0.41 olurken, Kazakistan, Türkiye'nin ihracat yaptığı ülkeler arasında ise 51. sırada yer almaktadır. 2018 yılında Kazakistan'dan Türkiye'ye yapılan ithalat ise bir önceki yıla göre %30 oranında artarak 2.18 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Kazakistan, Türkiye'nin en fazla ithalat yaptığı ülkeler arasında %0.98 oranındaki payı ile 36. sıradadır (Türkiye Ticaret Bakanlığı, 2019). Kazakistan verilerine göre, 2019 yılının ilk çeyreğinde Türkiye ile Kazakistan arasındaki ticaret hacmi 631.7 milyon dolar olarak bir önceki yıla göre %53 (412,9 milyon dolar) artmıştır. 2016 yılında iki ülke arasındaki ticaret hacminin önemli ölçüdeki azalışından sonra 2019 yılına gelindiğinde ise büyük bir artış görülmektedir. Örneğin, 2015 yılında Türkiye-Kazakistan ticaret hacmi 687.8 milyon dolar, 2016 yılında 342.4 milyon dolar, 2017 yılında 393,2 milyon dolar, 2018 yılında 412,9 milyon dolar olmuştur (Kazakistan Dışişler Bakanlığı, 2019).

Türkiye ile Kazakistan arasındaki ticaret hacmi üst düzey görüşmelerde her ne kadar 10 milyar dolara çıkartılması hedeflense de bu hedefe henüz ulaşılammıştır. Örneğin, 2009 yılında iki ülke arasındaki ticaret hacmi 2.5 milyar dolar iken, sonradan yapılan görüşmelerde 2010 yılında ticaret hacmini 5 milyar dolara çıkarmak hedefe alınmışsa da hedefe alınan yıl ticaret hacmi sadece 3 milyar doları ancak aşabilmiştir (Taldybayeva, Dinara, 2012, s. 95-96). Karşılaştırmalı olarak, 2018 yılındaki ülkeler arası ticaret hacmi ise yine 1.897 milyar dolar olarak, az olduğunu görmek mümkündür (KazTag, 2019). 2019 yılının ilk 9 ayının sonuçlarına göre, ikili ticaret cirosu 2018'in aynı dönemine göre %68 artarak, 2,3 milyar dolara ulaşmış ve yıl sonuna kadar ticaret hacminin 3 milyar doları aşması bekleniyor (Kazakistan Dışişler Bakanlığı, "Kazakistan ve Türkiye Dışişler Bakanları...", 2019). Yani rakamlardan görüldüğü gibi, ikili ekonomik ilişkiler her ne kadar süreklilik şeklinde devam etse de, ticaret hacminde hızlı bir artış görülmemektedir. Bunun ilk nedeni olarak Kazakistan dış politikasındaki önceliklerin aynı Rusya ve Çin ve sonra Batı ülkelerine odaklı olmasıdır. Diğer bir nedeni de, ülkenin jeopolitik durumundan, Rusya ve Çin sınırlarında olması, buna ek olarak Rusya'nın Avrasya Ekonomik Birliği kapsamında ve Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi kapsamındaki faaliyetleri Türkiye ile ekonomik ilişkilerinde hızlı bir artışın sağlanmasına müsaade etmemektedir.

TÜRKİYE - KAZAKİSTAN EĞİTİM İLİŞKİLERİ VE HOCA AHMET YESEVİ ÜNİVERSİTESİ'NİN RÖLÜ

Türkiye ve Kazakistan eğitim alanında işbirliği gerçekleştirmek için anlaşma ve protokoller imzalamışlardır. Bu çerçevede 8 Şubat 1992'de iki ülkenin Eğitim Bakanlıkları arasında işbirliği Ön Protokolü ile 1 Mayıs 1992'de Eğitim, Bilim, Kültür ve Spor Alanlarında İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır (TİKA. (1995). Kazakistan Ülke Raporu, s. 81-82).

Türkiye SSCB'nin dağılmasının ardından bağımsızlığını kazanan Türk Cumhuriyetleri ile ilişkilerini geliştirmek ve bu ülkelere, kuruluş süreçlerinde destek vermek amacıyla önemli bir fırsat yakalamış ve bu anlamda çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Bu girişimler içerisinde eğitime yönelik uygulamaların, önemli bir yer elde ettiği görülmüştür. Türkiye, oluşan bu şartlar neticesinde Türk Cumhuriyetlerdeki öğrencilere yönelik olarak, 1992 yılında Büyük Öğrenci Projesi'ni başlatmıştır. Daha önceki tarihlerde de yabancı öğrencilere yönelik çeşitli burs imkanları sağlayan

Türkiye için, Büyük Öğrenci Projesi'yle (BÖP) burs faaliyetleri, daha sistematik hale gelmeye başlamıştır (Ulutaş, 2014, s. 98-99).

Başlangıçta beş Türk Cumhuriyetleri olan Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Özbekistan'a yönelik olarak uygulanması düşünülen BÖP, daha sonra Balkanlar ve Rusya içerisindeki soydaş ve akraba toplulukları da içerecek şekilde 57 ülkeye yayılmıştır (Öztürk, 2014, s. 46).

1992-2012 yılları arasında Kazakistan'dan gelen 3.721 öğrencinin 1.132'si mezun olmuşlardır (Dündar, Alimbekov, Asipova, Öksüz, Gökalp, Boobekova, 2017, s. 7-8).

31 Aralık 2012 tarihinde, yabancıların Türkiye'de eğitim almaları konusu, Başbakanlık bünyesindeki Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı'na devredilmiştir. Bu tarihten itibaren Orta Asya Cumhuriyetlerinden öğrenciler, Büyük Öğrenci Projesi'nin yerine başlatılan ve vizyonu "Türkiye'nin burslu yabancı öğrenciler için sunulacak imkân ve fırsatlar bakımından dünyanın önde gelen ülkeleri arasında yer almasını sağlamak ve Türkiye'deki yabancı öğrenci sayısını artırmak" (Öztürk, 2014, s. 64) olarak belirtilen, Türkiye Bursları kapsamında gelmektedir.

Türkiye Bursları çerçevesinde Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı aracılığıyla birçok Kazak asıllı öğrenci Türkiye'de eğitim imkânı oluşturulmuştur.

Türkiye'nin Nur Sultan Eğitim Müşaviri Abdülmuttalib Çetin'e göre Kazakistan'dan bugüne kadar binlerce öğrenci Türkiye Bursları kapsamında öğrenim görmüş, 2019 yılında yaklaşık 400 civarında Kazakistan'lı öğrenci Türkiye'de burs imkanından yararlanmıştır. Çetin, Kazakistan'da Türkiye Burslarının tanıtım faaliyetlerinin yoğun şekilde yapıldığını kaydederek, "Müracaatlarda geçen yıl yüzde 50 artış gözlemlendi. Başvuruların artmasıyla ülkenin kontenjanı artmakta ve daha fazla öğrenci bu imkandan yararlanmaktadır." (TRT AVAZ, "Kazakistan'dan Türkiye Burslarına...") ifadesinde bulunmuştur.

2019-2020 öğretim yılında Türkiye genelindeki üniversitelerde eğitim gören Kazak öğrenci sayısı 2.349'dur (Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi).

Eğitim konusunda atılmış diğer önemli bir adım da Türk öğrencilerine eğitim imkânı sunan Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi'dir.

Türkiye ve Kazakistan'ın eğitim ve kültürel alanda işbirliği yaptığı kurumlar arasında Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi önemli yer almaktadır. Türk aleminin Piri konumundaki Hoca Ahmet Yesevi'nin Türbesi bulunan ve Orta Asya Türklerinin manevi başkenti sayılan Türkistan şehrinde bulunan Üniversitenin kuruluş kararı 1992 yılında alınmıştır. Temeli Kazakistan'ın Kurucu Cumhurbaşkanı, Elbası Nursultan Nazarbayev ile o yıllardaki Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Süleyman Demirel tarafından 1993 yılında atılmıştır. Bu üniversite Kazakistan'da kurulan ilk uluslararası ortak devlet Üniversitesi olmuştur (Çetin, 2012, s. 216).

Üniversite'nin temel amacı, Türk Devlet ve Topluluklarından gelen öğrencilere bir çatı altında eğitim vermek; özgür ve bilimsel düşünce gücüne, toplumsal sorumluluk duygusuna sahip, insan haklarına saygı duyan, hoşgörülü, millî ve ahlâkî değerlere bağlı, sorgulayan, araştıran, girişimci insanlar yetiştirmek olarak belirlenmiştir (Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Tüzüğü). Üniversitede, uluslararası eğitim standartlarına göre eğitim ortamı oluşturmayı ve bilimsel ve

teknolojik araştırma altyapısı sağlamayı ve yüksek rekabete sahip bir üniversite olmak temel hedefler arasındadır (Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Tüzüğü).

Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi'nde devletlerarası ilişkilerin geliştirilmesi yolunda her daim çalışmalar sürdürülmekte, yurt dışında bulunan eğitim merkezleri ile sıkı bağlantılar kurulmuştur. Üniversite tarafından Türkiye, Mısır, Çin, Polonya ve BDT ülkeleri başta olmak üzere Avrupa ve Asya'nın 25 yüksek öğretim kurumu ile işbirliği anlaşmaları imzalanmıştır. Anlaşmaları esas alarak, üniversite öğrencileri Türkiye'de bir dönem veya bir yıl süre boyunca eğitim alabilir ve staj yapabilir. Türkiye üniversitelerinde çalışan öğretim görevlileri de Türkistan'a uzun ve kısa süre için öğrencilere ders, seminer ve konferanslar vermektedirler. İşbirliği protokolleri temelinde Kazakistanlı öğretim elemanları ve üniversite hastanesinde çalışmakta olan doktorlar bilgi alışverişi ve dil kursları için Türkiye'ye gitmektedirler. Üniversite, Türk Dünyası arasındaki eğitim, sanat, kültürel ve bilimsel ilişkilerin gelişmesinde payı büyüktür ve Türkiye ve Kazakistan arasında dostluk ve beraberliğin adeta sembolü olan eğitim kurumu, uluslararası eğitim standartlarına uygun tüm Türk Dünyası öğrencilerine kaliteli eğitim vermekte ve her geçen gün başarılı gelişimine devam etmektedir (Çetin, 2015, s. 620).

1994-2020 yıllarında Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi'nde eğitim gören Türk öğrencilerin mezun sayısı 1187'ye ulaşmıştır (Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi,"Sayılarla AYÜ").

Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi, Kazakistan'da açılan ilk uluslararası üniversite olup, sonraki yıllarda ülkede açılan uluslararası üniversiteler için örnek olmuştur. Ayrıca, Türk Dünyasının ünlü düşünürü ve ortak kültürel mirası olan Ahmet Yesevi'nin bulunduğu Türkistan şehrinde Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi'nin kurulması, Türkiye Cumhuriyeti'nin Kazakistan Cumhuriyeti ile iki taraflı ilişkilerinin ilk somut adımlarının biri sayılmaktadır (Çetin, 2015, s. 616). Ahmet Yesevi Üniversitesi, iki devlet tarafından kurulan ortak bir eğitim kurumu olarak, kurulduğu günden itibaren Türkiye ile Türk Dili konuşan diğer halklar arasında ortak kültürel değerleri, ortak tarihi, insanların kaynaşması ve birbirini daha yakından tanıması, Türk halkları arasında zihniyet ve algı değişimini sağlaması açısından önemli bir görev üstlenmekte ve genel olarak Türk Dünyası bölgesinde bilim, kültür ve üretim alanında önemli bir rol oynamaktadır.

Ayrıca ikili ilişkilerin gelişmesinde TİKA'nın katkılarından bahsetmek gerekir. TİKA'nın etkin çalışmalar sürdürdüğü ülkelere birisi de Kazakistan'dır. TİKA birçok konuda gerçekleştirdiği proje ve faaliyetlerle Türkiye ile Kazakistan arasındaki ilişkilerin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda TİKA tarafından yapılan Türkistan'daki Hoca Ahmet Yesevi Türbesi'nin restorasyonu, çevre düzenlemesi ve ışıklandırması önemli bir örnek oluşturmaktadır (TİKA, 2015).

Kazak öğretmene mesleki eğitim, Yabancı Diller ve Mesleki Kariyer Üniversitesine yurt binası, Çimkent şehrinde öğrenci yurduna servis aracı temini, Astana Ekonomik Forumunun düzenlenmesine katkı, devlet personel yönetim merkezi uzmanlarına eğitim, tercüme merkezi kurulumu, Semey'li engelli vatandaşlara servis aracı temini, Perzent yetimhanesine malzeme temini, Ahıska Türkleri derneğine donanım sağlanması, kökü bir Türkler kitabının basımına yardım, Kazakistan milli bankası

uzmanlarına eğitim, Nursultan Nazarbayev belgeseli yapımı, meyvecilik ve pamuk yetiştirilmede işbirliği, Kumay arkeoloji kompleksinde muhtelif çalışmalar TİKA'nın Kazakistan'da yer aldığı projeler arasından öne çıkanları olarak görünmektedir (TİKA, 2013).

TİKA farklı alanları içeren konularda işbirliğini arttırmak amacıyla Kazakistan'da bulunan kurumlar ile birlikte proje ve faaliyetler yürütmekte ve bu minvalde ilişkilerin gelişmesine destek olmaktadır.

SONUÇ

Kazakistan coğrafi konumundan dolayı Rusya ve Çin arasında dengeli bir politika izleme yolundadır. Türkiye ise bu politikada dengeleyici bir faktöre sahiptir. Özbekistan'ın dışa açılımı ve çeşitli ekonomik entegrasyonlara olumlu bakmaya başlaması Kazakistan'ın Özbekistan ile güney sınır bölgesinde yer alan Türkistan eyaletinin de ekonomik potansiyelinin artmasına yol açacaktır. Kazakistan Hükümet Başkanı Askar Mamin'in, Türkistan'ın gelişmesi için yatırım çağrısında bulunması da bunu göstermektedir. Bu arada Türkistan'da Kazakistan'ın diğer bölgelerine göre genel olarak Türkiye algısı veya Türk imajı olumlu bir niteliğe sahip olduğunu da vurgulamak gereklidir. Bu durumun 1992 yılından bu yana faaliyet göstermekte olan Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi'nin yeri mühimdir. Üniversite genel olarak Türkistan halkının Türkiye'ye olan olumlu algı altyapısını hazırlamıştır. Bunun dışında, Ahmet Yesevi Üniversitesi'nden mezun olan Türkistan eyaletinin gençleri Almatı ve Nur-Sultan'da faaliyet göstermekte olan Türk şirketlerindeki eleman ihtiyacının büyük kısmını karşılamakta olduğunu dikkate alırsak, Türkistan'da Türk yatırımcıları için Kazakça ve Türkçe dil bilgisine sahip yetenekli kadro sıkıntısı olmayacak. Bir taraftan bu, Türkistan'daki özellikle genç nüfusun Kazakistan'ın diğer bölgelerine ve hatta yurtdışına iş arayışına gitmelerini azaltarak, istihdam konusunu olumlu etkileyecek. 2019'un ikinci çeyreğinde Kazakistan'da 80 bin genç nüfus işsiz olarak kaydedilmiş (Kursiv, 2019), işsiz gençlerin bölgesel dağılımına bakıldığında, Almatı %6,3, Nur-Sultan %4,5 ve Türkistan eyaletinde %3,9 oranındadır (Finprom.kz, 2019). Bu sebepten Türk yatırımcılarını özellikle Türkistan bölgesinin kalkınmasına çağrıda bulunması, bölgenin kalkınması ile birlikte yeni iş yerlerinin açılması bakımından halkın refahını pozitif yönde etkileyecektir. Ayrıca Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin Türkistan eyaletinde bulunması da bu yolda oldukça büyük katkı sağlayacaktır.

Hoca Ahmet Yesevi türbesini geniş çaplı bir restorasyondan geçiren Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı da iki ülke arasındaki insani-kültürel münasebetlerin ilerlemesinde köprü vazifesi görmüştür. Yine bununla birlikte Türkiye'ye eğitim amaçlı Kazak öğrencilerinin gelmesi ve Türk üniversitelerinde eğitim almalarının sağlanması zikredilebilir. 28 yılı aşkın süren kültürel hareketlilik, öğrenci değişimleri ve bilimsel çalışmalar iki ülkeyi hızlı bir şekilde birbirine yakınlaştırmaktadır.

İki ülke ilişkilerinin gelişmesinde Kazakistan Cumhuriyeti'nin Kurucusu, Elbası Nursultan Nazarbayev'in önemli bir aktör olduğunun altının çizilmesi gerekmektedir. Nursultan Nazarbayev genelde Türk Dünyasının birliğine özelde Türkiye ile Kazakistan arasındaki ilişkilerin daha ileri seviyeye taşınması yönündeki sürece önemli katkılar sağlamaktadır. Kazakistan hem Türk Dünyası hem de Türkiye ile ilişkilerin geliştirilmesine önem vermektedir. Türkiye ile ilişkilerin geliştirilmesine

verilen önemi Nursultan Nazarbayev'in ifadelerinden, Türkiye'ye gerçekleştirdiği sık ziyaretlerden ve Kazakistan'ın dış politika konseptinden görmek mümkündür.

Günümüzde artan imkanlarla beraber, çeşitli projeler kapsamında Türkiye'ye eğitim almak amacıyla gelen Kazak öğrenci ve Türkiye'den Kazakistan'a gelen Türk öğrenci sayıları giderek artmaktadır. Bununla beraber Türkiye ve Kazakistan'da eğitim gören öğrenciler, Kazakistan ve Türkiye ilişkilerini geliştirme açısından önemli bir potansiyel olarak görülmelidir. Bu öğrencilerin yapacağı çalışmalar hem ikili ilişkilerin eğitim boyutuna hem de Türk Birliği konusundaki araştırmalara katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- AYDIN, M. (2013). "Kafkasya ve Orta Asya'yla İlişkiler", Baskın Oran (ed.). Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt III: 2001-2012, 2. basım., İletişim Yayınları, İstanbul.
- AKORDA. (2017). "Meeting with Recep Tayyip Erdogan, President of the Republic of Turkey". 23 Aralık 2020 tarihinde http://www.akorda.kz/en/events/akorda_news/meetings_and_receptions/meetingwith-recep-tayyip-erdogan-president-of-the-republic-of-turkey#4 erişildi.
- BIYIKLI, M. (2018). "25 Yıllık Tecrübenin ardından Türk Keneşi Bünyesindeki Ülkelerde Ortak Kuruluşlar İlişkiler ve İş Birlikleri", Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları: 225, ORASAM Raporları Dizisi No: 2, Bişkek.
- BOSTANCI, M. ve Lüleci, T. (2019). 21. Yüzyıl Başında Türkiye Kazakistan İlişkileri. Journal of History School, Ağustos 2019 Yıl 12, Sayı XLI, Doi No: <http://dx.doi.org/10.29228/joh24651>.
- BUDAK, M.M. (2012). Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Değişim Programları ve Türkiye Uygulamaları. T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (Uzmanlık Tezi), Ankara. 15 Mayıs 2019 tarihinde <https://ytwbweb1.blob.core.windows.net/files/resimler/thesis/muhammet-musa-budakkamu-diplomasisi-araci-olarak-ogrenci-degisim-programlari-ve-tuerkiyeuygulamalari.pdf> erişildi.
- ÇARIKÇI, E. (2002). "Türk Cumhuriyetlerinde Ekonomik Gelişmeler ve Kazakistan Örneği", Dış Ticaret Dergisi, Özel Sayı, ss. 19-44.
- ÇETİN, Nursulu. (2012). "Bağımsızlıkların 20. Yılında Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye", Türk-Kazak Bilim ve Kültür İlişkileri: Geçmişten Günümüze, Editör: Doç. Dr. Okan Yeşilot, İstanbul: Ümraniye Belediyesi Kültür Yayınları: 32.
- ÇETİN, Nursulu. (2015). "Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi", Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Yıllığı 2013, Editör: Murat Yılmaz, Turgut Demirtepe, Ankara: Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Yayınları.
- DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER KURULU. (2019). Türkiye-Kazakistan İş Forumu. 25 Nisan 2020 tarihinde <https://www.deik.org.tr/etkinlikler-turkiye-kazakistan-is-forumu> erişildi.
- DİNAMİKA RAZVİTİYA KAZAHSTANKO-TURECKİH OTNOŞENİ NA SOVREMENNOM ETAPE. (2013) (Kazak-Türk İlişkilerinin Modern Aşamada Gelişiminin Dinamikleri). 30 Mayıs 2020 tarihinde <https://articlekz.com/article/7196> erişildi.
- DURAN, M. (2002). Kazakistan Ülke Etüdü, İTO Yayınları, İstanbul.
- DÜNDAR, H., ALİMBEKOV, A., ASİPOVA, N., ÖKSÜZ, Y., GÖKALP, M., BOOBKOVA, K. (2017). 25 Yıllık Tecrübenin Ardından Türk Keneşi Bünyesindeki Ülkelerin ortak eğitim ilişkileri ve İşbirlikleri Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları, Bişkek.
- DPT. (2000). "Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri ve Bölge Ülkeleri İlişkileri Özel İhtisas Komisyonu Raporu". 23 Aralık 2020 tarihinde <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/zel%20ihtisas%20Komisyonu%20Raporlar/Attachments/169/oik528.pdf> erişildi.

- EGEMEN Qazaqstan. (2019). Baurlastık Baylanıstar Bekite Tüsedı (Kardeşlik İrtibatlar Daha Da Artacak). 1 Mayıs 2020 tarihinde <https://egemen.kz/article/213272-bauyrlastyq-baylanystar-bekıtusedı?fbclid=IwAR2f8FVDtXN53lFAVILFemJq21K9ONQF5ZaSoL6njEPGpGFL0Ax3t8hpSfQ> erişildi.
- FİNPROM.kz. (2019). V 2019 Godu v Kazakhstane Budet Sozdano 373 Tysyachi Novyh Rabochih Mest (2019 Yılında Kazakistan'da 373 bin Yeni İşyeri Açılacak). 15 Mayıs 2020 tarihinde <http://finprom.kz/ru/article/poisk-raboty-aktualnaya-problema-dlya-molodyozhi-naibolshaya-koncentraciya-bezrabotnyh-molodyh-lyudej-nablyudaetsya-v-almaty> erişildi.
- FORBES KAZAKHSTAN. (2019). \$250 mlrd İnostrannıh İvestitsiy Privlek Kazakhstan Za Posledniye 10 Let (Kazakistan Son 10 Yılda 250 milyar dolar Yabancı Yatırımını Çekti). 10 Mayıs 2020 tarihinde https://forbes.kz/news/2019/07/30/newsid_204748 erişildi.
- HABAR 24. (2019). V Kazakhstane Stalo Bol'she İnostrannıh Kompaniy (Kazakistan'da Yabancı Firmalar Arttı). 15 Mayıs 2020 tarihinde <https://24.kz/ru/news/delovye-novosti/item/352496-v-kazakhstane-stalo-bolshe-inostrannykh-kompanij> erişildi.
- HOCA AHMET YESEVİ ULUSLARARASI TÜRK-KAZAK ÜNİVERSİTESİ TÜZÜĞÜ. 4 Mayıs 2019 tarihinde <http://www.ayu.edu.tr/mevzuat> erişildi.
- HOCA AHMET YESEVİ ULUSLARARASI TÜRK-KAZAK ÜNİVERSİTESİ, "LİNKLER". 14 Mayıs 2019 tarihinde <http://www.ayu.edu.tr> erişildi.
- HOCA AHMET YESEVİ ULUSLARARASI TÜRK-KAZAK ÜNİVERSİTESİ, "Sayılarla AYÜ". 23 Aralık 2020 tarihinde <https://www.ayu.edu.tr/sayilar> erişildi.
- HATİPOĞLU, E. (2007). "Türkiye-Kazakistan İlişkileri", Mustafa Aydın (Der.), Türkiye'nin Avrasya Macerası 1989-2006 (Avrasya Üçlemesi II), 1.basım., (ss. 369-399), Nobel Yayın, Ankara.
- K.C. BAŞBAKANI RESMİ WEB-SAYFASI (2019). Premier-Ministr Askar Mamin Vstretilsya s Predstavitelyami Delovıh Krugov Turtsii (Başbakan Askar Mamin Türkiye İşadamları Yetkilileri ile Görüştü). 16 Mayıs 2020 tarihinde <https://primeminister.kz/ru/news/premer-ministr-rk-askar-mamin-vstretilsya-s-predstavitelyami-delovyh-krugov-turcii> erişildi.
- KARA, A. (2012). Turgut Özal ve Türk Dünyası, İstanbul.
- KARA, A. Yeşilot, O. (2011). Avrasya'nın Yükselen Yıldızı Kazakistan, İTO Yayınları, İstanbul.
- KABASAKAL, Ö. (2001). "Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile Ekonomik ve Ticari İlişkileri", Avrasya Etüdları, Bağımsızlığın 10. Yılında Türk Cumhuriyetleri Özel Sayısı, ss. 37-59.
- KAVAK, Y. ve Başkan, G.A. (2001). Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri, Türk ve Akraba Topluluklarına Yönelik Eğitim Politika ve Uygulamaları. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 15 Mayıs 2019 tarihinde <https://dergipark.org.tr/download/article-file/87956> erişildi.
- KAZAKİSTAN DIŞİŞLER BAKANLIĞI. (2019). Glavı MİD Kazakhstana i Turtsii Obsudili Perspektivy Dvustoronnego Sotrudničestva (Kazakistan ve Türkiye Dışişleri Bakanları İkili İşbirliğinin Perspektiflerini Görüştü). 12 Mayıs 2020 tarihinde <http://www.mfa.kz/ru/content-view/glavy->

[mid-kazahstana-i-turcii-obsudili-perspektivy-dvustoronnego-sotrudnicestva](#) erişildi.

- KAZAKİSTAN DIŞİŞLER BAKANLIĞI. (2019). Kazakistan Ükimet Başsısı A. Mamin Türkiyaga Saparmen Bardı (Kazakistan Hükümet Başkanı A. Mamin'in Türkiye Ziyareti Gerçekleşti). 2 Mayıs 2020 tarihinde <http://mfa.gov.kz/kz/content-view/-1293?fbclid=IwAR3wsM4ZN6rgCeCGVBMRdX6qLDVOjIwSvW2skSk8p1JfVqxxYAfOGJn154M> erişildi.
- KAZAKİSTAN MERKEZ BANKASI. (2019). Statistika Pryamıh İnvestitsii (Doğrudan Yatırım İstatistiği). 10 Mayıs 2020 tarihinde <https://nationalbank.kz/?docid=680&switch=russian> erişildi.
- KAZİFORM. (2017). "Days of Kazakhstan held in Ankara". 11 Mayıs 2019 tarihinde http://www.inform.kz/en/days-of-kazakhstan-held-in-ankara_a3036219 erişildi.
- KAZTAG. (2019). Pochti 2 Milyarda Dollarov Sostavil Obem Tovaroorota Kazakhstana s Turtsiye v 2018 Godu (2018 Yılında Kazakistan'ın Türkiye ile Ticaret Hacmi Yaklaşık 2 Milyar Doları Oluşturdu). 15 Mayıs 2020 tarihinde <https://kaztag.kz/ru/news/pochti-t2-mlrd-sostavil-obem-tovaroorota-kazakhstana-s-turtsiye-v-2018-godu> erişildi.
- KURSİV. (2019). Almatı Stal Liderom Po Urovnyu Molodejnoj Bezrabotnitsy (Almatı Genç İşsizlik Seviyesinde Lider Konumunda). 17 Mayıs 2020 tarihinde <https://kursiv.kz/news/obschestvo/2019-09/almaty-stal-liderom-po-urovnyu-molodezhnoy-bezraboticy> erişildi.
- NAZARBAYEV, N. (1996). Na poroge XXI veka, Atamura Yayınları, Almatı.
- NATIONAL BANK OF KAZAKHSTAN. (2016). "Kazakhstan: Balance of Payments and External Dept for 2015". 23 Aralık 2020 tarihinde http://www.nationalbank.kz/cont/BoP_%D0%B0%D0%BD%D0%B3_A.pdf erişildi.
- NATIONAL BANK OF KAZAKHSTAN. (2017). "Kazakhstan: Balance of Payments and External Dept for 2016". 23 Aralık 2020 tarihinde http://www.nationalbank.kz/cont/BoP_2016_eng.pdf erişildi.
- ÖZTÜRK, S. (2014). Büyük Öğrenci Projesinden Türkiye Bursları Projesine Geçiş Süreci ve Türkiye'nin Öğrenci Politikasındaki Değişim. T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (Uzmanlık Tezi). Ankara. 15 Mayıs 2019 tarihinde <https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/resimler/thesis/selim-oeztuerk-bueyuekoegrenci-projesinden-tuerkiye-burslari-projesine-gecis-suereci.pdf> erişildi.
- SAYDABAYEV K. (1996). "Kazakhstan-Turtsiya: vozrojdeniye otnoşeniya", Kazakhstan-Turtsiya: 5 let drujbi i sotrudnicestva, Bilig Yayınları, Ankara, K.C. Ankara Elçiliğinin Arşivi.
- SOLAK, F. (2003). "Türkiye-Orta Asya Cumhuriyetleri Dış Ticaret İlişkilerinin Gelişimi", Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 18(1), ss. 69-96.
- TALDYBAYEVA, Dinara. (2012). Türk Dünyası'nda Entegrasyon Süreci: Türkiye-Kazakistan İkili İşbirliğinin Sürece Etkileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- THE ASTANA TIMES. (2019). Kazakh, Turkish businesses ink deals worth \$1.5 billion. 25 Nisan 2020 tarihinde <https://astanatimes.com/2019/11/kazakh-turkish-businesses-ink->

[deals-worth-1-5-billion/?fbclid=IwARORLnpszoClITNcm-RltxzqtqMu_285HexdK0yqmF09kxlmF296ZuJ1hmRU](https://www.facebook.com/1wARORLnpszoClITNcm-RltxzqtqMu_285HexdK0yqmF09kxlmF296ZuJ1hmRU) erişildi.

THE MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS REPUBLIC OF KAZAKHSTAN. (2017).

“Kazakhstan-Turkey”. 10 Mayıs 2019 tarihinde
<http://mfa.gov.kz/ru/content-view/sotrudnichestvo-respubliki-kazakhstan-s-turetskoj-respublikoj> erişildi.

TİKA. (1994). Kazakistan Ülke Raporu, TİKA Yayınları, Ankara.

TİKA. (1995). Kazakistan Ülke Raporu, TİKA Yayınları, Ankara.

TİKA. (2013). 23 Aralık 2020 tarihinde
<http://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/faaliyet-raporu-2013.pdf> erişildi.

TİKA. (2015). “Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Kazakistan’da Restorasyonu TİKA Tarafından Yapılan Hoca Ahmet Yesevi Türbesi’ni Ziyaret Etti” 23 Aralık 2020 tarihinde
<http://www.tika.gov.tr/tr/haber/cumhurbaskani-recep-tayyip-erdogan-kazakistan-da-restorasyonu-tika-tarafindan-yapilan-hoca-ahmet-yesevi-turbesi%27ni-ziyaret-etti-16496> erişildi.

TODAY.kz (2009). Kazakistan i Turtsiya Zaklyuchili Dogovor O Strategicheskom Partnerstve (Kazakistan ve Türkiye Stratejik Ortaklık Anlaşmasını İmzaladılar). 2 Mayıs 2020 tarihinde
<http://today.kz/news/kazakhstan/2009-10-23/33855-turkia-3/> erişildi.

TOKAYEV, K. (1996). “Turtsiya – strategiceskiy partner Kazakhstana”, Kazakistan-Turtsiya: 5 let drujbi i sotrudnicestva, Bilig Yayınları, Ankara.

TÜRKİYE TİCARET BAKANLIĞI. (2019). Türkiye-Kazakistan Dış Ticaret Değerleri. 16 Mayıs 2020 tarihinde <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/orta-asya/kazakistan/ulke-profili/turkiye-ile-ticaret> erişildi.

“Türkiye ve Kazakistan: 28 yıllık dostluk”. 30 Mayıs 2020 tarihinde
<https://aa.com.tr/ru/политика/инфографика-турция-и-казахстан-28-лет-дружбы/1752057> erişildi.

TÜYMEBAYAEV, C. (2012). Қазақстан-Түркия Достық Және Ынтымақтастықтың 20 Жылы (Kazakistan-Türkiye Dostluk ve İşbirliğinin 20. Yılı), Kazakistan Cumhuriyet Ankara Büyükelçiliği, Eko Avrasya, No: 18, Ankara.

TRT AVAZ, “Kazakistan’dan Türkiye Burslarına başvuru yüzde 50 arttı.”. 23 Aralık 2020 tarihinde
<https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/kazakistandan-turkiye-burslarina-basvuru-yuzde-50-artti/5e3a9cc101a30a255c91c52e> erişildi.

ULUTAŞ, A. (2014). Bir Evrense Temayül Olarak Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Öğrenci Hareketliliği Burslu Uluslararası Öğrenci Hareketliliğinin Türkiye’nin Dış Politikasındaki Yeri. T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (Uzmanlık Tezi). Ankara. 15 Mayıs 2019 tarihinde
https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/resimler/thesis/at_lgan_ulutas.pdf erişildi.

YÜKSEKÖĞRETİM BİLGİ YÖNETİM SİSTEMİ. (2020). 23 Aralık 2020 tarihinde <https://istatistik.yok.gov.tr/> erişildi.